

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ο πρᾶγμα φαίνεται ἀπίστευτον. Καὶ ὅμως εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰ σκολαστικοὶ θεολόγοι τῆς Δύσεως συνεζήτουν κατὰ πόσον ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὡς παντοδύναμος, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σώσῃ τὸν κόσμον γενόμενος κύνθαρος ἀντὶ νὰ γεννηθῇ ἄνθρωπος καὶ ἡ Ἀνατολικὴ θεολογία περιωρίζετο εἰς ἀποπνικτικὴν δογματολογίαν, ὑπῆρχε σκηνὴ εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἡ μᾶλλον ὑφούντο δύο εἴδους σκηναί, ἀφ’ ὧ καὶ τότε τὸ θέατρον ἐδιχάζετο εἰς δύο, εἰς τὴν σοβαρὰν φιλολογίαν καὶ εἰς τὰς ἐπιθεωρήσεις. Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιθεωρήσεων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κατατάξῃ κανεὶς ὅλα ἐκεῖνα τὰ παλκοσένικα, τὰ ὁποῖα εἶχον στηθῇ εἰς διάφορα πανδοχεῖα τῶν λιμένων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Βουκολέοντος, τῶν Ἐλευθερῶν ἢ τῆς Σκάλας τῆς Χαλκηδόνας. Ἐκεῖ ἀνῆρχοντο διάφοροι Θεοδῶραι μὲ κοντὰ φουστάνικια, διὰ νὰ ἐπιδείξουν κνήμας, νὰ τραγουδήσουν διάφορα σόκιν τραγουδάκια, ν’ ἀπομιμηθοῦν διασύρουσαι ὑψηλὰ πρόσωπα τῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἔπειτα νὰ κατεβῶν διὰ νὰ τρέξουν νὰ καθίσουν εἰς τὰ γόνατα τοῦ ἐκλεκτοῦ τῶν. Εἰς μεγάλας πανηγύρεις, γάμους βασιλέων, ὑποδοχὰς ξένων πρέσβων, ὅταν ἡ πρωτεύουσα ἐπλεεν εἰς τὰ λάβαρα καὶ τῆς ἀνθοστόλιστες γυρλάντες, τὰ θεατρὰκια αὐτὰ ἔβγαιναν σὰν τὰ σαλιγκάρια εἰς περιοδεῖαν ἀνὰ τὰς συνοικίας καὶ ἐκεῖ οἱ ἀστέρες τῶν ὑπογείων παραδείσων τῆς Θεοφυλάκτου, κάποια Ἀναστασῶ ἢ κάποια Κομινῶ, θὰ ἔκαμναν τὰς θεοσεβεῖς ἀστὰς νὰ ἀμπαρώνουν τὰ παρὰ θυρά των, διὰ νὰ μὴ φθάσῃ μέχρ’ αὐτῶν τὸ βακχικὸν τραγοῦδι τῆς διαβόητου «μαχλάδος».

Ἡ σοβαρὰ θεατρικὴ φιλολογία τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἀνευρίσκεται ἱστορικῶς, τὸ πρῶτον, κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ὅτε ὁ Φράγκος ἐπίσκοπος Κρεμώνης Λουτπράνδος ἐπεσκέψθη τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς πρέσβυς τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ὁ περιεργὸς αὐτὸς καλόγηρος διηγεῖται μετὰ ξὺ ἄλλων εἰς τὰ ἀπομνημονεῦματά του, ὅτι παρῆστη ἐν Βυζαντίῳ εἰς τὴν διδασκαλίαν ἔργου τιτλοφορουμένου «Ἡ ἀνάληψις τοῦ Προφήτου Ἡλίας» Παρομοίαν πληροφορίαν ἔχομεν καὶ περὶ τὰς παραμονὰς τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς αυτοκρατορίας, ὅτε ὁ Μπερτανδὸν γτὲ λὰ Μπρुकιέρ παρῆστη εἰς τὴν διδασκαλίαν ἄλλου ἔργου τιτλοφορουμένου «Οἱ Τρεῖς παῖδες ἐν τῇ καμίνῳ».

Ἡ λέξις θέατρον καὶ ἡ λέξις δρᾶμα, δὲν ἦτο βεβαίως δυνατόν νὰ προφερθῇ ἀπὸ τὸν βυζαντινὸν ὄχλον, ὁ ὅποιος συνέχευε ὅλα αὐτὰ μετὰ τὴν εἰδωλολατρείαν τῶν ἀρχαίων προγόνων. Καὶ εὗρέθη ἡ λέξις «Μυστήριον» διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τὰς θεατρικὰς αὐτὰς παραστάσεις, τὰς διεξαγομένους εἰς τοὺς νάρθηκας ἢ τὸν πρὸ τῆς κυρίας εἰσόδου χώρον τῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν. Ἡ ὑπόθεσις τῶν ἡτο φυσικὰ παρμένη πάντοτε ἀπὸ τὴν Παλαιὴν ἢ τὴν Νέαν Διαθήκην καὶ τὰ γυναικεῖα πρόσωπα, ὅπως πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων καὶ ἐδῶ ἀκόμη, τὰ ὑπεκρίνοντο ἀμύστακας νεανίαι.

Τὶ συναγεμῶς θὰ παρετηρεῖτο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ὅτι θὰ ἐπαίξετο Μυστήριον εἰς τὴν τάδε ἐκκλησίαν! Εἰσιτήριον δὲν ἐπλήρωνε κανεὶς. Ὁ καθεὶς ἦτο ἐλεύθερος νὰ κλάσῃ ἢ νὰ γιουγαῖσῃ, ἀφ’ οὗ μαζιλάρια δὲν ὑπῆρχον τότε. Ἐπειτα θὰ ἐβίβετο εὐκαιρία εἰς τὸν ὄχλον τοῦ Βυζαντίου νὰ λῇ ἀπὸ κοντὰ, νὰ ἐπικρίνῃ, νὰ κουρκουσουρέψῃ ἴσως καὶ νὰ προγκάσῃ τὴν ἱερὰν ἀριστοκρατίαν, ἡ ὁποία περιέβαλεν, ὡς θώραξ ἀπὸ χρυσάφι, τὴν αυτοκρατορικὴν οἰκογένειαν. Τὸ γλῆντι ἦτο συνεπῶς μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος του.

Μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων χειρογράφων τὰ ὁποῖα μᾶς διέσωσαν τὰς δραματικὰς ἐμπνεύσεις ἀγνώστων ποιητῶν τῆς παρεξηγημένης ἐκείνης ἐποχῆς, «Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὰς περισσώτερον δυναμένας νὰ μᾶς πληροφορήσουν τί ἀκριβῶς ἦτο ἓνα Μυστήριον. Ὑπάρχει εἰς αὐτὸ τὸ θρησκευτικὸν δρᾶμα, εἰς τὸ πρῶτον ἤμισυ ἰδίως, ζηλευτὴ κίνησις καὶ ἡ σύγκρουσις τῶν αἰσθημάτων εἶναι κουρδισμένη μετὰ τόσην μαεστρίαν, ὥστε ἀληθινὰ συγκινεῖ. Καὶ θὰ ἐπροκαλοῦσε δάκρυα ἂν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῶμεν μίαν Μαρίκαν ἢ μίαν Κυβέλην ὑποδυομένης τὸν ρόλον τῆς Σάρρας, ὅταν ἐν γνώσει τῆς θείας ἀπαιτήσεως, σκύθει ἐπάνω ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ παιδιοῦ της, διὰ νὰ τὸ ἐξυπνήσῃ καὶ τὸ στείλῃ εἰς τὴν φοικτὴν θυσίαν. Τότε ἡ μητέρα λέγει τὰ ἀπλᾶ, ἀλλὰ καὶ τόσον θλιβερά αὐτὰ λόγια :

Σάρεα

Ποῖον πρόσωπον καὶ ποιὰ καρδιά νὰ δυνηθῇ νὰ χώσῃ τέτοιον μυστήριον φοικτὸν, νὰ μὴ τὸ φανερώσῃ ; Ξύπνησε, κανακάρικο καὶ ἀκριβαναθρεμμένο, νὰ πᾶς εἰς τὴν ξεφάντωσι, ποῦ σ’ ἔχουν καλεσμένο.

Ντύσου, νὰ βάλῃς σχολινὰ ροῦχα τοῦ μισσημοῦ σου, καὶ ν’ ἀκολουθῇς τοῦ χάρου σου, ἀμὲ! ὄχι τοῦ κυροῦ σου. Τέκνον τοῦ θελημάτου μου, ποῦ, νᾶχῃς τὴν εὐχὴν μου, ὁ θάνατός σου φέρνει μου εἰς τέλος τὴν ζωὴν μου.

Ἡ εὐχὴ τῆς εὐχῆς μου, τέκνον μου, εἰς τὰ στρατεύματά σου καὶ νᾶν’ ὀμπρὸς καὶ ὀπίσω σου κ’ εἰς τὰ ποδόζυγά σου.

Π. ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ